

موضوع اقدام پژوهی :

چگونه توانستم نظم و انضباط را در ساعت تدریس حرفه و فن سال سوم
راهنمایی در کلاس برقرار کنم؟

www.asebankafinet.ir

فروشگاهی آسمان

این فایل فقط برای مشاهده می باشد . برای خرید فایل ورد و قابل ویرایش این اقدام پژوهی با قیمت فقط سه هزار تومان به سایت
فروشگاهی آسمان مراجعه کنید . www.asebankafinet.ir

تقدیر و تشکر :

ضمن تشکر از خالق منان که فقط سزاوار اوست از افرادی که با تحمل زحمات زیاد مرا در این امر یاری
کردند تشکر و قدردانی می نمایم .

فروشگاه آسمان

چکیده	۴
مقدمه	۵
توصیف مسئله و وضعیت موجود	۵
گردآوری شواهد ۱	۹
تعریف مفاهیم و واژگان کلیدی	۹
یافته های علمی	۱۰
مشاهده	۱۲
پیشینه تحقیق:	۱۴
تجزیه و تحلیل و تفسیر داده ها	۱۵
ارائه راه حل های پیشنهادی و بررسی راه حل ها (شواهد ۲)	۲۸
منابع	۳۲

چکیده

عده‌ای کنترل رفتار فراگیرندگان و تسلط بر عوامل رفتاری آنان را انضباط می نامند، برخی معتقدند؛ نظم و انضباط شامل هر نوع سازماندهی در محیط مدرسه و کلاس است، به نحوی که سبب افزایش یادگیری شود. پابندی به ضابطه‌ها در یک گروه اجتماعی باعث تداوم آن می شود. انضباط، اخلاق کلاس درس است و بدون آن کلاس تبدیل به یک ازدحام یا غوغا می شود. (سی ام فلینگ، الیزابت پروس، ۱۳۷۳، ص ۸۰)

در سال تحصیلی اخیر شاهد مسأله بی انضباطی بچه‌ها و مشکلات مدرسه که باعث آزار برخی همکاران می شد، بودم.

تقریباً هفته‌ای سه بار و هر هفته یکی از همکاران می نالید در حالی که از شدت عصبانیت گر گرفته بود از کلاسش وارد دفتر می شد و معمولاً هم از دانش آموزان کلاس سوم می نالیدند و آن‌ها را دانش آموزانی نفهم و بی انضباط می خوانند که به همه چیز توجه دارند مگر درس و تکالیفشان و اینک آن‌ها هیچ احساس مسئولیتی در قبال وظایف تحصیلی و مدرسه خود ندارند و تنها برای گذراندن وقت به مدرسه می آیند و هیچ ارزشی برای زحمات معلم هایشان قائل نیستند.

خوشبختانه با راه کارهایی که در این پژوهش هم به آنها پرداخته شده ، توانستم تا حد زیادی این رفتارها را کنترل کنم و مانع تکرار مجدد آنها توسط دانش آموزان گردم.

کلید واژه : بی انضباطی - حرفه و فن - سوم راهنمایی

توصیف مسئله و وضعیت موجود

اینجانب ، دبیر حرفه و فن ، در سال به استخدام رسمی آموزش و پرورش در آمدم . در حال حاضر با سال سابقه مشغول به کار در آموزش و پرورش و حرفه ی دبیری می باشم. سال های نخستین خدمتم را در روستاهای دور و نزدیک و همراه با دانش آموزانی گذراندم که اغلب دارای شخصیت های پر تحرک و در عین حال سرشار از فهم و نجابتی شایسته یک پسر ایرانی بودند شاید نحوه زندگی آن ها سبب شده بود بزرگتر از سن شان رفتار کنند. آن ها بچه هایی آرام و منضبط بودند و مشکلی برایم ایجاد نمی کردند فقط به فکر درسشان بودن چون در خانه هایشان وظایف زیادی را باید انجام می دادند. پس در منزل فرصت کمتر می داشتند و سعی می کردند از همه لحظات کلاس برای برطرف کردن مشکلات درسی شان استفاده کنند . امادر این چند سال اخیر که بیشتر ساعات کاری را در شهر مشغول خدمت شدم، شاهد مسأله ی بی انضباطی بچه ها و مشکلات مدرسه که باعث آزار برخی همکاران می شد، بودم. من در مدرسه راهنمایی سیدجمال الدین اسدآبادی شهر فاضل آباد شهرستان علی آبادکتول، مشغول به کار شده ام و نسبت به دیگر مدارس که درس داشته ام کلاس هایی پر جمعیت دارد..

ساختمان آموزشگاه دارای نماز خانه کتابخانه و فضایی برای آزما یشگاه و کارگاه حرفه و فن که امکانات محدودی دارد اختصاص یافته و دفتر آموزشگاه و اتاق دفتری داری می باشد. اکثر دانش آموزان دارای وضعیت اقتصادی و فرهنگی متوسطی و اغلب آنها در خانواده های با باورهای دینی قوی رشد کرده اند. طبق پرسشنامه ای که از والدین داشته ایم . بیشتر با مشکلات اقتصادی و خانوادگی دست و پنجه نرم می کردند در عین حال تعدادی از والدین به لحاظ اجتماعی از رتبه خوبی برخوردار بودند.

البته من در مدارس پر جمعیت دیگری هم تدریس داشته ام که می توان گفت در آن مدارس هم این مشکل احساس می شد البته خود من از جهت برقراری ارتباط با بچه ها راحت هستم و مشکل چندانی نداشتم اما از

تنش هایی که بین بچه ها و سایر معلمان ، مدیر و معاون و ... ایجاد می شد بسیار رنج می بردم تقریباً هفته ای سه بار و هر هفته یکی از همکاران می نالید در حالی که از شدت عصبانیت گر گرفته بود از کلاسش وارد دفتر می شد و معمولاً هم از دانش آموزان کلاس سوم می نالیدند و آن ها را دانش آموزانی نفهم و بی انضباط می خوانند که به همه چیز توجه دارند مگر درس و تکالیفشان و اینک آن ها هیچ احساس مسئولیتی در قبال وظایف تحصیلی و مدرسه خود ندارند و تنها برای گذراندن وقت به مدرسه می آیند و هیچ ارزشی برای زحمات معلم هایشان قائل نیستند.

من به آنها حق می دادم حضور چند دانش آموز اخلاص گر باعث شده بود دیگران را تحت تاثر قرار داده با خود همراه سازند و بچه ها این کلاس مرا هم با وجود اینکه علاقه بسیار زیادی به بچه ها دارم و دوست دارم همیشه آن ها را شاد ببینم تا سرو صدا و حرف زشت زدن به یکدیگر ، تحریک کردند و نزدیک بود قانون مخصوص خودم را فراموش کنم اختیار و نفوذ اخلاص را رها کرده و وارد گود رقابت با آنها شدم اما به سرعت خودم را کنترل کردم و اجازه ندادم خشم و غضب بر من چیره شود و من هم به کسی توهین کنم و یا اینکه بخواهم کسی را تنبیه کنم وقتی محیط های آموزش مختلف را مقایسه می کردم مثل روز برایم روشن بود که تفاوت رفتار و آرامش و انضباط و متقابلاً ارزشی که دانش آموزان برای خود قائل بودند مستقیماً در نحوه آموزش و یادگیری آنها مؤثر بود و امر آموزش و تسهیل می کرد و مهم تر اینکه در کلاس های منظم از زمانیکه با یکدیگر می گذراندیم لذت می بردیم اما امسال باید همیشه در یک حالت کاملاً هوشیار می بودم تا اینکه مشکلی پیش نیاید که مانع آموزش شود. خیلی خسته می شدم و جالب اینکه بچه ها همیشه نا آگاهانه سعی داشتند بلکه فرصتی پیدا کنند تا مساله ای ایجاد کرده و وقت کلاس را تلف کنند و من همیشه سعی می کردم حسن روابط را با آن ها حفظ کنم و آن ها را زیر نظر بگیرم . نمی گذاشتم موفق شوند و من گواه و مهر تائیدی بر محکومیت هایی باشم که به رفتار منفی بزرگترها نسبت می دهند به هر حال به سختی فشار بی انضباطی و به قول برخی همکاران بی ادبی و بی فرهنگی بچه ها را تحمل می کردم و بر خلاف خلیاتی که داشتم و با بچه ها به شوخی طبعی و لطافت بر خورد می کردم حالا باید خیلی با احتیاط رفتار کنم و

این فایل فقط برای مشاهده می باشد . برای خرید فایل ورد و قابل ویرایش این اقدام پژوهی با قیمت فقط سه هزار تومان به سایت
فروشگاهی آسمان مراجعه کنید . www.asebankafinet.ir

سنگینی گذشت زمان را احساس می کردم که بسیار برایم ملال آور بود و می ترسیدم این حالت به بچه ها منتقل شود این مسأله بسیار فکرم را مشغول کرده و بود و تصمیم گرفتم با دیگر همکاران در این باره صحبت کنم با تعجب دیدم بیشتر آن ها اظهار می کنند دانش آموزان این کلاس را رها کنید این ها به هیچ وجه قابل کنترل نیستند باید برویم کلاس درسمان را بدهیم و خارج شویم به آن ها رو ندهید و خارج از حیطه درسی با آن ها صحبت نکنید که کارتان پس معرکه است آن ها معتقد بودند باید از روشی خشک استفاده کرد که بچه ها به خود اجازه ندهند کلاس را شلوغ کنند و یا اینکه از همان تدابیری استفاده کند که سعی دارند آن را ریشه کن کنند مثلاً برای اینکه سرو صدای بچه ها را آرام کنیم خودمان صدایمان را بلند کنیم و یا وقتی می خواهیم دعوایی را خاتمه دهیم از زور استفاده کنیم در مقابل بی ادبی دانش آموز بی ادب باشیم . اگر بد دهن است بد و بی راه بگوییم و قبل از همه اینها اینقدر خشن و خشک رفتار کنیم و مقررات سخت وضع کنیم که جرأت حرف زدن نداشته باشند .

اما آن ها به این توجه نداشتند که با این روش های انعطاف ناپذیر آرامش را هم از خود و هم از بچه ها می گیرند و آن ها را به حضور در کلاس و مدرسه بی علاقه می کنند و در تمام زمان باید سنگینی نگاه تنفر آمیز بچه ها را تحمل کنند و بدون هیچ لذتی از این ارتباط مقدس کلاس را به پایان برسانند.

به امید خداوند متعال برای بهبود نظم دانش آموزانم سعی شده با استفاده از درس طراحی مسائل یادگیری و اقدام پژوهی به پرسش های زیر پاسخی داده شود:

(۱) چگونه می توانم با افزایش روحیه نظم در دانش آموزان ائتلاف وقت در کلاس را کاهش دهم؟

(۲) چگونه می توانم با ایجاد انگیزه در دانش آموزان انضباط را در حین تدریس افزایش دهم؟

(۳) چگونه می توانم با تغییر چیدمان کلاس و استفاده از روش های فعال انضباط را در حین تدریس افزایش دهم ؟

این فایل فقط برای مشاهده می باشد . برای خرید فایل ورد و قابل ویرایش این اقدام پژوهی با قیمت فقط سه هزار تومان به سایت
فروشگاهی آسمان مراجعه کنید . www.asebankafinet.ir
با توجه به آنچه گفته شد بر آن شدم با مشاهده مصاحبه پرسشنامه و مطالعه کتابها مقالات وسایت های مختلف
دلایل بی انطباقی دانش آموزان پایه سوم راهنمایی را پیدا کنم و برای بهبود آن اقدام نمایم.

فروشگاه آسمان

گردآوری شواهد ۱

تعریف مفاهیم و واژگان کلیدی

چگونه: چه ، گونه، به دو معنا در فرهنگ معنی شده ۱ از چه نوع در چه وضع ؟ ۲ ادات تعجب چه جور چطور ؟ (فرهنگ معین صفحه ۹۴۱ جلد ۱)

می توانم : تواننده، توانا، توانسته، قدرت داشتن، توانایی داشتن ف (فرهنگ معین صفحه ۴۹۱)

انضباط: (مص ل) ۱ سامان شدن ، به نوا شدن ، خوب نگاه داشتن ، نظم داشتن ، ۲ سامان پذیری، آراستگی، ۳ پیروی کامل از دستورات نظامی (فرهنگ معین صفحه ۳۲۹ جلد ۱)

دانش آموزان: ۱ آنکه علم آموزد ۲ (نو) شاگرد دبیرستان (فرهنگ معین صفحه ۱۰۶۱ جلد ۲)

سوم راهنمایی: هدایت، راهبری، (ص ۷۳۰ معین) دوره راهنمایی پس از دوره ابتدایی آغاز می شود و مرحله سوم آموزش همگانی به شمار میرود. طول مدت تحصیل در آن سه سال تعیین شده است و معمولاً گروه سنی ۱۱ تا ۱۳ سال در آن تحصیل می کنند. www.aftabir.com که در این تحقیق ۲۵ دانش آموز پسر ۱۲-۱۳ ساله هستند.

حرفه وفن: درسی است که در دوره راهنمایی تحصیلی در کلیه پایه ها در دو ساعت عملی و یک ساعت نظری تدریس می شود.

بهبود : به بودن، خوب بودن، به دو معنا در فرهنگ معنی شده ۱ - بهتری ترقی تدریجی . ۲ - عافیت سلامتی

تندرستی. ۰ (فرهنگ معین صفحه ۴۷۶ جلد ۱)

یافته های علمی

انضباط: از نظر معنای عبارتست از اعمال قواعد و مقرراتی که یادگیری را تسهیل می کند و اخلاص در کلاس را به حداقل کاهش می دهد(صفوی/۱۳۸۳).

لوفرانسو(۱۹۹۱) معتقد است انضباط بدان دسته از اعمال معلم اطلاق می شود که مانع سرزدن رفتارهای از دانش آموز است که فعالیت کلاسی را مختل یا تهدید به اخلاص می کند(صفوی به نقل از زمانی،۱۳۷۸).

به نظم و انضباط به عنوان روشی برای تعیین حدود، انتظارات و وظایف بیندیشید. (نشریه پیوند، فروردین ۸۵، شماره ۳۱۸، ص ۳۱)

عدهای کنترل رفتار فراگیرندگان و تسلط بر عوامل رفتاری آنان را انضباط می نامند، برخی معتقدند؛ نظم و انضباط شامل هر نوع سازماندهی در محیط مدرسه و کلاس است، به نحوی که سبب افزایش یادگیری شود.

اصغری پور بی انضباطی را اینگونه تعریف می کند: «هر نوع رفتاری که از ارزش های پذیرفته شده جامعه به دور است (با توجه فرهنگ) و دارای تکرار شدت و مداومت است و در زمانها و مکانهای متعدد اتفاق می افتد و همچنین رفتاری است که با درماندگی و کاهش کارایی فرد همراه است».

ایزابیل کلاک: «بی انضباطی را رفتاری می داند که از طرف تعدادی از دانش آموزان انجام می شود و مشکلاتی را برای فرد معلم به وجود می آورد و معلم را در راه رسیدن به هدف که ارتقای تحصیلی دانش آموزان است با مشکل روبرو می کند و مانع از پیشرفت کار تحصیلی می شود و رفتار آنان نا معقول و نا منظم است.»

پایبندی به ضابطه ها در یک گروه اجتماعی باعث تداوم آن می شود. انضباط، اخلاق کلاس درس است و بدون آن کلاس تبدیل به یک ازدحام یا غوغا می شود. (سی ام فلینگ، الیزابت پروس، ۱۳۷۳، ص ۸۰)

این فایل فقط برای مشاهده می باشد . برای خرید فایل ورد و قابل ویرایش این اقدام پژوهی با قیمت فقط سه هزار تومان به سایت
فروشگاهی آسمان مراجعه کنید www.asemankafinet.ir

انضباط در معانی مختلف اطاعت کورکورانه، تنبیه، محدودیت، نظم، قاعده و قانون استعمال می شود. توجه به مفهوم انضباط از لحاظ تربیتی برای مربیان ضروری به نظر می رسد زیرا یکی از مشکلات و مسائل مهم آموزش و پرورش در مدرسه انضباط و کلاس داری است. چون تا معلمی نتواند کلاس خود را خوب اداره کند هرگز نخواهد توانست چیزی یاد بدهد. بنابراین می توان گفت کلاسی که انضباط بر آن حکم فرماست کلاسی است که از یک عده دانش آموز که تابع انضباط باشند تشکیل یافته است. البته منظور از کلاس درس با انضباط این نیست که تسلط و کنترل بر آن حکم فرما باشد زیرا اگر دانش آموزان ساکت و آرام بنشینند چیزی یاد نمی گیرند. (ماهنامه آموزشی، خبری، شماره ۱۷۵، ص ۱۶)

وقتی پای انضباط به میان می آید رفتارهای آرام بهتر از کلام موثر واقع می شود. همه شاگردان کلاس باید برای رشد مهارت های کلامی، آزادانه در یک بحث کنترل شده مشارکت داشته باشند. (انضباط بدون اشک، ردولف، پرل کاسل، ص ۴۶)

برخی مشکلات ساده انضباطی عبارتند از: دانش آموزی که به هنگام تدریس معلم، مداد خود را می تراشد وقوع نزاع میان دو دانش آموز، صحبت های مخل محیط کلاس درس، رد و بدل کردن کاغذهای یادداشت، بی اعتنایی به درخواست معلم، رابطه عناد آمیز بین گروه های دانش آموزی و (مدیریت کلاس درس، دکتر محمد نریمانی، صفحه ۳۴)

روشن است که مشکلات انضباطی موجب تعارض و کشمکش درونی اکثر والدین (بین دوشویه سخت گیری و اسانگیری می شود) (زندگی ۱۳۷۷ ص ۱۳) در خصوص مشکلات انضباطی در بعد آموزشی باید یادآور شد که دو مؤلفه اساسی برای ایجاد نظم در فعالیت و فرایند یادگیری در کلاس، انضباط و آموزش موثر و گیراست. (کریاکو ۱۹۹۸، ص ۵۵)

هدف انضباط از بین بردن آزادی نیست بلکه اعطای حداکثر آزادی در حدود تربیت به دانش آموز است. پس نوع انضباط بر حسب نوع یادگیری و از درسی به درس دیگر فرق می کند. چنانکه به عنوان مثال هرگاه دانش

این فایل فقط برای مشاهده می باشد . برای خرید فایل ورد و قابل ویرایش این اقدام پژوهی با قیمت فقط سه هزار تومان به سایت
فروشگاهی آسمان مراجعه کنید . www.asebankafinet.ir

آموزان به نوشتن انشاء مشغولند یا به یک سخنرانی گوش می دهند باید کلاس آرام و ساکت باشد تا نتیجه مطلوب بدست آید ولی اگر درس کارهای دستی باشد در این صورت انضباط شامل حرکت و سر و صدا خواهد بود و سکوت و آرامش جایز نیست. بهترین شیوه تسلط بر کلاس آن است که بر احترام متقابل بین معلم و دانش آموزان مبتنی باشد. به عبارت دیگر معلم باید در دل دانش آموزان نفوذ کند نه اینکه وسیله ی ارباب باشد و چوب و فلک را نعمت بهشتی بداند (ماهنامه آموزشی، خبری، شماره ۱۷۵، ص ۱۶)

مشاهده

اولین جرقه ای که باعث شد احساس کنم به یک سری اقدامات برای پیشگیری از رفتار های نامناسب نیاز است تا بتوانم دانش آموزان موفق تری داشته باشم مشاهده رفتار بچه ها بود که از بدو ورود من به کلاس شروع می شد در ابتدا می بایست آن ها را تشویق می کردم که چیدمان کلاس را مرتب کنند چون آنها به محض ورود به کلاس روی نیمکت ها در هر جایی که قرار داشتند، می نشستند . در هنگام ورود معلم به کلاس تعداد کمی از بچه ها در جایشان نشسته بودند و بقیه یا در حال نوشتن روی تخته سیاه بودند و یا اینکه وسط کلاس در حال حرکت کردن و حتی دست زدن و پایکوبی بودند. و نماینده کلاس در حال داد زدن و به میز کوبیدن و بعضی وقت ها درگیری لفظی با بچه ها بود . که البته بعضی از تنش های که بین همکاران و بچه ها اتفاق می افتاد از همین جا شروع می شد که این رفتار ها را بی احترامی به خود می دانستند و همان ابتدای ساعت یا کار بچه ها به دفتر می کشید و یا به شدت با آن ها برخورد می کردند ، بدین ترتیب محیط کلاس متشنج می شد و این رفتار اصلاً شروع خوبی برای یک تدریس موفق نخواهد بود.

بچه ها در حین تدریس از اندک فرصتی که بدست می آورند استفاده می کردند تا با هم درباره هر مطلبی صحبت کنند از مهمانی شب گذشته گرفته تا داستان ها و فیلم هایی که خوانده و دیده بودند. خلاصه مدام در حال صحبت بودند. اگر هم صحبت غیر ممکن می شد برای هم نامه نگاری می کردند و با همکاری صمیمانه نامه ها را رد و بدل می کردند.

این فایل فقط برای مشاهده می باشد . برای خرید فایل ورد و قابل ویرایش این اقدام پژوهی با قیمت فقط سه هزار تومان به سایت
فروشگاهی آسمان مراجعه کنید . www.asebankafinet.ir

بعضی ها هم که مدام با هم در حال کشمکش بر سر جای دفتر و کتابشان روی میز بودند یا اینکه نیمکت را
به پشت نفرات جلویی می کوبیدند . ساعت آخر هم که زیر میزهایشان یا داخل جا میزها پر از کاغذ و پوست
تخمه و... بود .

تعدادی هم که مدام در حال نقاشی و خط خطی بودن حالا یا روی دفتر و کتاب خودشان یا نفرات کناری
بعضی وقت ها باعث دعوا و سر و صدا می شد و یا اینکه روی میزهایشان هنرنمایی می کردند.

معمولاً سعی می کردم با رفتار جدی و ترفند های معلّمی آن ها را به درس مشغول کنم و از بی نظمی آن ها
پیشگیری کنم . به هر حال این برایم سخت بود تصمیم گرفتم بطور جدی این مسأله را پیگیری و از علّت این
بی نظمی هایی که ایجاد می کردند سر در بیاورم ین تعریف من خوشش آمده بود از من تشکر کرد و بعد
گفت : ببخشید دیگر تکرار نمی شود حالا کلاس آماده شده بوسومن فرصت را برای انجام مصاحبه مناسب
دیدم.

به جهت تسلط و شناخت بهتر مساله از روش پرسشنامه (۱) پیوست های شماره ۱ و شماره ۲ و شماره ۳
استفاده کردم و با توجه به پاسخهایی که دانش آموزان و اولیاء و معلمان به سوالات داده بودند برایم ثابت شد
مشکلی که در مدرسه احساس کردم وجود دارد.

در این پرسش نامه ها راه هایی به منظور کاهش و یا حل مسئله ارائه شده بود که دانش آموزان ، اولیاء و
معلمان آنها را تا حدودی تایید کرده بودند.

پیشینه تحقیق:

تحقیقی در مرکز تربیت معلم شهید بهشتی مشهد باموضوع: روش های افزایش انضباط در بین دانش آموزان دوره ی ابتدایی توسط آقای سعید ابراهیمی به راهنمایی آقای دکتر تلخابی در بهار ۸۷ صورت گرفته است.

راههایی پیشنهادی و نحوه استفاده از روش ها را نیز مورد بحث قرار داده است. با توجه به تحقیق "کانین" که مشکلات بی انضباطی را از اقدامات پیش گیرانه ی معلم می داند. راههای برای پیش گیری این عمل ارائه می شود. سپس علل بی انضباطی را بررسی کرده و راههایی برای کاهش این علل ارائه خواهد شد. برای برخورد با رفتارهای بی انضباطی و بی انضباطانه نیز با توجه به دیدگاههای دانشمندان ، معلم ، مدرسه، دانش آموز و اجتماع همچنین آقای حسین پیریایی در مقاله ای به بررسی اهمیت و ضرورت نظم و انضباط در کلاس روش تدریس مناسب راه ها و فنون ایجاد نظم کلاس و یا مدیریت کلاس ویژگی های رفتاری و اخلاقی یک معلم و رابطه ی آن با ایجاد نظم کلاس پرداخته است . همچنین در این مقاله ضمن تبیین و توضیح موارد ذکر شده و ارائه ی راه حل های کاربردی بر مبنای تئوری های علم تعلیم و تربیت در رابطه با موضوع مقاله ، در پایان پیشنهادهایی نیز براساس موضوع مهم مدیریت کلاس که همه ی معلمان و استادان دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی با آن درگیر می باشند ، ارائه کرده اند.

پایان نامه خانم مهین توکلی با عنوان چگونه انضباط صحیح را در مدارس برقرار کنیم؟ به ارایه راهکارهای پیشنهادی تحقیق خود در مورد انضباط می پردازد.

علاوه بر نظر ایشان در مورد کارکردهای اجتماعی انضباط، تأثیرات و پیآمدهای مثبت آن در زمینه رشد شخصیت انسانها نیز از جمله موارد قابل توجه است. انضباط، رفتار انسان را کنترل و هدایت و رسیدن به اهداف فردی را تسهیل می کند. بدون انضباط، فعایت های فرد شکل معینی ندارد و نیروی کارآمد او به هدر می رود. این مسئله، بخصوص در مورد کودکان و نوجوانان، که هنوز در زندگی شخصی و اجتماعی دانش و تجربه کافی به دست نیاورده اند، محسوس است. در عین حال، یکی از ملموس ترین مسایلی که همواره در آموزش و پرورش

این فایل فقط برای مشاهده می باشد . برای خرید فایل ورد و قابل ویرایش این اقدام پژوهی با قیمت فقط سه هزار تومان به سایت فروشگاه آسمان مراجعه کنید www.asebankafinet.ir

مطرح است و ذهن معلمان را مشغول می دارد، مسئله برقراری انضباط در کلاس درس و اصلاح مشکلات رفتاری دانش آموزان است. «گزل»، روان شناس معروف عقیده دارد: «نخستین پانزده سال زندگی کودک به معنای واقعی سالهای اعمال انضباط و دیسیپلین است. زیرا رشد و نمو کودک در حقیقت فرآیند یادگیری انجام دادن کارهای صحیح در زمان درست، در مکان مناسب و درست و به گونه ای معنی دار است. کودکان آرزوی متحد شدن، منظم بودن، تربیت شدن یا انضباط خاص را در سر نمی پروراند؛ بلکه می خواهند آزاد باشند و برای خود تصمیم بگیرند و تحت هیچگونه نظم و انضباطی نباشند.»

تجزیه و تحلیل و تفسیر داده ها

پس از بررسی و دقت در شواهد و مطالعه کتاب های علمی مرتبط با مسأله موجود و همچنین بررسی مصاحبه هایی که طی جلسات متعدد با دانش آموزان همکاران و مدیر مدرسه داشتم عوامل موثر در بی انضباطی و رفتارهای نامناسب دانش آموزان را به ترتیب زیر تقسیم بندی کردم تا به این ترتیب بهتر بتوانم راه های رفع مشکلات را جستجو کنم.

۱- خانواده :

محیط خانواده والدین و بادوام ترین عامل در تکوین شخصیت کودکان نوجوان است. از جمله عواملی از سوی خانواده در رفتار نوجوانان تاثیر می گذارد:

(۱) فضای روانی و عاطفی: ایجاد تعاملات روانی و عاطفی بین اعضای خانواده از جمله آموزش های مستقیم (اخلاقی، بهداشتی و ...) و آموزش های غیر مستقیم (همانند سازی و تقلید)

(۲) شرایط ناسالم خانوادگی مانند طرد کودک، تنبیه شدید، انتظار نابجا از کودک و ...

(۳) فقدان والدین عدم ثابت قوانین و معیارهای اخلاقی چنانچه در خانواده اصول اخلاقی معینی نباشد مشکلات رفتاری کودک وجود دارد

این فایل فقط برای مشاهده می باشد . برای خرید فایل ورد و قابل ویرایش این اقدام پژوهی با قیمت فقط سه هزار تومان به سایت
فروشگاهی آسمان مراجعه کنید . www.asemankafinet.ir
(۴) ترتیب ولادت. (هنری وازینگو، ۱۳۷۵، صفحه ۸۹)

شاید بتوان گفت بزرگترین و موثرترین عامل در تعیین کیفیت رفتار کودکان، وضعیت زندگی و شرایط خانوادگی آنها است. مسلم است کودکانی که در معرض مستقیم اختلاف ها، تشنجات و تعارضات حاکم بر افراد خانواده قرار دارند، نمی توانند از شخصیت متعادل و سالمی برخوردار شوند. تحقیقات نشان داده است که جو متشنج و آلوده خانواده و کیفیت پاسخ های نامناسب والدین به بدرفتاری های کودکانشان، پیامدها و نتایج نامطلوبی را دربر داشته است. بطور کلی می توان گفت جو عاطفی حاکم بر خانواده و تجربیاتی که کودک از زندگی خانوادگی بدست می آورد، زمینه طرز تفکر، تکوین شخصیت و الگوهای رفتاری خوب و بد او را در آینده فراهم خواهد کرد (علیپورعلیرضا توکله کارشناس ارشد برنامه ریزی درسی روزنامه اطلاعات)
www.ettelaat.com

خانواده به نوع فرهنگ حاکم بر آن ، نوع شغل ، مقدار درآمد ، جمعیت خانوادگی ، محل سکونت ، اندازه آن و... در انضباط و بی انضباطی نقش تعیین کننده دارد. برخی خانواده ها با سهل انگاری از تربیت فرزند غافل می شوند و برخی آنقدر سختگیری می کنند که او را وادار به طغیان می کنند و در برخی خانواده ها وجود محرومیت ها مثلاً محرومیت از وجود پدر که باعث مشکلات فراوان و در مواردی پرخاشگری فرزندان و سرپیچی آن ها از دستورات مخصوصاً در خانواده های با نیازهای متفاوت می گردد و بدنبال این ، مشکلات اقتصادی و ناتوانی از تهیه وسایل مورد نیاز فرزندان در این خانواده ها سبب بروز عقده و حسادت و رفتارهای نامناسب بچه ها در مقابل دوستانشان می شود آن طور که من متوجه شدم بیکاری و فقر حاکم بر بعضی از خانواده ها بچه ها به شدت روحیه و جسم آن ها را تحت تأثیر قرار داده بود به نظر من پیامدهایی که مشکلات مالی بدنبال دارد بر دیگر ابعاد زندگی انسان تاثیر گذار می باشد همچنان که امام مجتبی (ع) فرمود: آنکس که به فقر مبتلا شود ۴ مسئله بر او پیدا می آید: دریقین او ضعف حاصل می شود. در عقل او نارسایی پدید می آید. در دین او سستی حاصل می شود و در آبروی او کمی و کاستی پدید می آید (بحار الانوار - جلد ۲ -

صفحه ۴۷)

در صحبت هایی که با بچه ها داشتم بیشتر آن ها اظهار می داشتند والدین شان آنچنان غرق در مشکلات کاری و یا خانوادگی هستند که آن ها را به فراموشی سپرده اند. بعضی هم اگر چه والدینشان روابط خوبی داشتند اما بدلیل کثرت فعالیت اجتماعی و درگیری در خارج از خانواده فرصت چندانی برای توجه به نیازهای فرزندانشان نداشتند و گاه احساس گناه آنان در عدم رسیدگی به فرزندانشان باعث می شد فرزندشان را کاملاً آزاد بگذارند (نشریه پیوند - شماره ۳۶۴ - بهمن ۱۳۸۸ - ص ۱۲) غافل از اینکه فرزند ثمره زندگی آنهاست و نتیجه ی سالها زحمت آنان ، در صورتیکه میوه درخت زندگیشان آفت بزند از بین خواهد رفت برخی از این بچه ها که مورد غفلت و مسامحه واقع شده بودند تمایل به سوء استفاده و بهره کشی دیگران داشتند که نتیجه آن چیزی جز درگیری در کلاس و مدرسه و نهایت آسیب های اجتماعی نبود. بعضی از آن طرف بام افتاده بودند و بالعکس برای نشان دادن توجه و عشق و محبت به فرزندشان بطور افراطی از آن ها حمایت می کنند و انرژی بیش از حد که ناشی از عدم رضایت از زندگی یا حرفه است را به تربیت فرزندانشان اختصاص می دهند. و یا اگر در دوران کودکی از چیزهایی محروم بوده اند سعی می کنند آن را برای نوجوانان خود فراهم کنند به هر حال ارزش خیلی زیادی برای فرزند خود قائل می شوند و بعضی هم آزاد گذاری افراطی را تنها روش برای نشان دادن عشق و محبت به فرزندشان می دانستند که نتیجه ای جز عدم احساس مسئولیت ، بی ثباتی در مواجهه با سختی و انتظار اینکه دیگران باید همه امیال و آرزوهای او را برآورده کنند نداشت.

نکته دیگری که از صحبت با والدین بچه ها دستگیرم شد این بود که برخی از آنان نمی توانستند در برابر خواسته نوجوانان شان نه بگویند و محدودیت مناسب برای رفتار آنان تعیین کنند و در وضع و استفاده از مقررات و انتظارات کافی و بسنده و در دادن بازخوردهای مناسب به تخلفات فرزندانشان ناتوان اند و نمی خواهند در مقابل خواست فرزندشان سخت گیری کنند و باعث عکس العمل افراطی فرزند نسبت به رفتارهای افراطی والدین می شوند و نتیجه ی آن رفتارهای خود تخریب گرانه شدید نظر کج خلقی ، هیجان طلبی، سوء مصرف مواد ، بهره کشی و سوء استفاده از دیگران می شود با این اعتقاد که او محق است. به باور این بچه ها بدلیل برتری شان و اینکه شرایط خاص دارند (معمولاً از جانب خانواده القا شده که با استعداد و تیز هوش

این فایل فقط برای مشاهده می باشد . برای خرید فایل ورد و قابل ویرایش این اقدام پژوهی با قیمت فقط سه هزار تومان به سایت فروشگاه آسمان مراجعه کنید . www.asebankafinet.ir

و غیر معمول اند) لازم می دانند با آن ها به صورت ویژه ای رفتار شود و در نهایت نقض قوانین و بی انضباطی در خانه و مدرسه ممکن است در این نوجوانان با این اعتقاد همراه شود که عدم اطاعت از قوانین یکی از حقوق خاص آن هاست.

عامل دیگری که موجب ناسازگاری رفتاری بچه ها بود عدم آگاهی خانواده ها از ویژگی های دوره بلوغ و عدم درک آن ها بود پسرها در سنین پایین تر به بلوغ می رسند و اتفاقاً محدودیت های بیشتری در موردشان اعمال می شود در صورتیکه به راهنمایی و حمایت بیشتری نیاز دارند والدین آن ها را تنها به حال خود رها می کنند در حالی که می بایست خانواده به ویژه مادران نقش حمایت کنندگی خود را دو چندان کنند تا پسرانشان بتوانند با مشکلات ، ناراحتی ها و بحران های روحی ناشی از این دو مقابله و پایداری کنند (نشریه پیوند - تابستان ۱۳۸۵ - شماره های ۳۲۱-۳۲۲-۳۲۳-ص ۴۸)

نکته دیگری که در ارتباط با بچه ها متوجه شدم و ذهنم را به عنوان یک زن و یک مادر بسیار مشغول کرد و باعث شد یک سنگینی را در قلبم حس کنم. این بود که از تلقی برخی از بچه ها که مشکل اخلاقی داشتند با بچه هایی که اخلاق سالم داشتند نسبت به مادرانشان متفاوت بود برخی مادرشان را فرشته صفت و شریف و مهربان می دانستند و برخی او را دیو صفت ، رذل و پست و ناتوان و بدیهی است این مادر نتوانسته بود روابط و انس و خلوص و صفای خود را به فرزندش نشان دهد و او را گرم بگیرد و یا در زمان تنبه و تشویق جنبه اخلاق و منطق را به او تفهیم کند تا فرزندش دریابد که در آن غرض شخصی مطرح نیست. به هر حال فرزندان آن ها در یک خلأ الگویی بزرگ شده بودند و نقش مدرسه و معلمان را در تربیت فرزندان دشوار ساخته بودند، در زندگی خانوادگی مایه اولیه لازم را به آن ها نداده و با پایه کجی که نهاده بودند احداث بنا در آن میسر نمی نمود(دکتر علی قائمی - سازندگی و تربیت پسران - ۱۳۸۴ - ص ۸۰) صحبت در باره ی عوامل موثر در رفتار بچه ها در ارتباط با خانواده بسیار زیاد است . اما بطور کلی اکثر پدر و مادرها اطلاعات روانشناسی و تربیتی کمی دارند و از مهارت های اساسی از جمله هوش هیجانی غفلت می کنند که باعث ایجاد اختلال در

سازگاری فرزندانشان با شرایط زندگی و ایجاد مشکلاتی در تعاملات اجتماعی ، سازگاری محیطی و عدم رعایت
حقوق دیگران می شوند(نشریه ماهانه پیوند - شماره ۳۶۴- بهمن ۱۳۸۸ - ص ۲۱)

۲- دانش آموز

به نظر من یکی از مهمترین عواملی که باعث بروز برخی رفتارهای نامناسب در دانش آموزان بود و تأثیر آن
در رفتار بچه ها غیر قابل تردید است نا آشنایی بچه ها به ویژگیهای دوران بلوغ و عدم مهارت مورد نیاز برای
کنترل هیجانات حاکم بر این دوران است. پدیده بلوغ بسان زمین لرزه ای شدید وجود نوجوان را به حرکت
در می آورد، استعدادش را شکوفا و فکرش را از حصار محسوسات بیرون می آورد و وارد جرگه امور انتزاعی
می شود . قدرت تخیل در او رشد می کند ، درون گرا می شود ، احساس سر درگمی و بلاتکلیفی نسبت به
آینده پیدا می کند، زود رنج می شود و با کمترین نا ملایمات تعادل روانی خود را از دست می دهد، عواطف
ناپایدار درد. زود خوشحال و هیجانی و به سرعت غمگین و محزون می گردد، قضاوت هایش عجولانه است و
گاه به سمت هوس ها و غریزه ها می رود و احياناً مرتکب خلاف می شود و با پا درمیانی وجدان تغییر جهت
می دهد شدیداً میل به استقلال دارد گرچه تجربه لازم را ندارد آزادی می طلبد و از پند شنوی گریزان است
و... این ها و ده ها نکته دیگر حقایقی است که بطور طبیعی در نوجوانان دیده می شود و نا آشنایی به آن ها
سد بزرگی برای تربیت صحیح نوجوانان توسط والدین و مربیان ایجاد می کند و واقعاً رفتار با دنیا جامدات و
عالم نباتات و حتی حیوانات از این همه پیچیدگی برخوردار نیست(ماهنامه آموزشی - تحلیلی و اطلاع رسانی
معلم - دوره ۲۸ - بهمن ۱۳۸۸- شماره ۲۴۶- ص ۳۰). به هر حال نوجوانان در این دوره به دنبال اهداف
کوتاه مدت هستند و هر چیزی که آنان را جذاب تر نشان دهد یا ظاهرشان را بهبود بخشد آزمایش می
کنند(فاطمه کو پایه -. تغذیه در خانواده - پاییز ۸۶- ص ۹۷).و همین آزمایشات مکرر است که برای ما مشکل
آفرین می شود.

عامل دیگری که رفتار بچه ها در کلاس نسبت به یکدیگر و یا در برابر معلم و... را تحت تأثیر قرار می دهد تا حدود زیادی محصول یادگیری آن هاست. آن ها به تدریج واکنش رفتاری خاصی را یاد گرفته اند. به عبارت دیگر هر یک شیوه ی خاص رفتاری در برابر انتقاد دیگران دارند و عمدتاً برای یک محرک بنیادی پاسخی ثابت دارند که بین آن ها رابطه برقرار می کنند.

در حین صحبت با آن ها دریافتم که چون واکنش رفتاری که آن ها در مقابل والدین خود داشته اند نتایج دلخواه برایشان بدنبال داشته معمولاً همان تجربه را تکرار می کنند و به این مهارت نرسیده اند که در موقعیت های مختلف واکنش مناسب بروز دهند.

بچه ها با رفتار خود واکنش های عاطفی و اداری خود را ابراز می کنند و رفتارشان زبان حال و احساسشان می باشد. آن ها به تدریج آموخته اند که چون چیزی را پرت می کنند باید ناراضی باشند. چون داد می زنند باید عصبانی باشند. به این ترتیب رفتار آن ها به این دور باطل کمک می کند و گاهی این رفتار های نادرست در ارتباط آنان با معلم ، همکلاسی ها و دیگران مشکل ایجاد می کند (دکتر هنری وایز ینگو - هیچ کس کامل نیست - ۱۳۷۵ - ص ۴۶)

علل دیگری که طی بررسی شواهد به آن پی بردم و در بروز رفتارهای نامناسب آن ها بسیار تأثیر گذار بود به ناراحتی های جسمی، روحی و روانی آن ها باز می گشت و اغلب مربوط به ناتوانی آن ها در حل و فصل مشکلاتشان در ارتباط با والدین، معلم عل و... در مدرسه و خانه می شود. مثلاً یکی از بچه ها مرتب برای بیرون رفتن اجازه می خواست و نظم کلاس را به هم می ریخت ، بعد متوجه شدم ناراحتی کلیه داشته و خجالت می کشیده هر دفعه بگوید به دستشویی نیاز دارد چون بچه ها می خندیدند و هر دفعه دلیلی می تراشیده که برای معلمان قابل قبول نبوده است...

برخی علاقه و انگیزه و انرژی لازم برای همراهی با جریان کلاس را نداشتند و می گفتند برخی درس ها و کلاس ها و شیوه های تدریس جذاب نیستند و سطح کلاس در حد انتظار دانش آموزان نیست ، کسل کننده

این فایل فقط برای مشاهده می باشد . برای خرید فایل ورد و قابل ویرایش این اقدام پژوهی با قیمت فقط سه هزار تومان به سایت
فروشگاهی آسمان مراجعه کنید . www.asebankafinet.ir

است و حفظ کردن پیوسته مطالب و آزمون های مکرر آن ها را خسته کرده . اینکه آموزش ها فقط باید در
چهار چوب طرح درس معلم و موضوع درسشان باشد شاکی بودند و می گفتند دوست دارند کلاس آزاد باشد
و آن ها به پاسخ سوالاتی که دارند برسند اما چون کلاس خسته کننده می شود شروع به نامه پراکنی به
دوستان و انتقاد از معلم و آرزوی تمام شدن زمان کلاس را می کنند.

برخی دیگر هم که اصلاً در وادی درس و کلاس بیگانه بودند بی هدف و سردرگم و بی اعتنا به انتظارات معلم
و قوانین و مقررات مدرسه و کلاس درس، این ها اغلب برای وقت گذرانی به مدرسه می آمدند. از آن دسته
پسرانی بودند که هدفشان از آمدن به مدرسه گذر زمان بود تا هنگامی که شاهزاده خیال شان با اسب سپید از
راه برسد و آن ها را با خود ببرد. و والدین آنها تنها برای اینکه پسرانشان بیکار نباشد واز کوچه و خیابان جمع
شود آن ها را به مدرسه می فرستادند و هیچ تصمیم و برنامه ریزی برای ادامه تحصیل آنها نداشتند و بی نظمی
ها و اختلالات زیادی در مدرسه و کلاس و در ارتباط با دوستانشان ایجاد می کردند. و اغلب آنها وضعیت درسی
مناسب نداشتند و درس برایشان نامفهوم و غیر لازم بود و در کلاس آرام و قرار نداشتند. بیشتر بچه ها برنامه
ریزی برای مطالعه ، انجام تکالیف و سایر فعالیت های روزانه نداشتند. به همین دلیل از انجام تکالیف و کارهای
ضروری غافل می شدند و همیشه مدت زمان کلاس صرف بازخواست آن ها و گاهاً ایجاد تنش در کلاس می
شد و دیده می شد چون تا دیر وقت بیدار مانده اند هنگام تدریس معلم چرت می زنند و کم خوابی دارند که
البته در مورد برخی از آنها کم خوابی و خستگی مفرط به مشکلات و درگیریهای خانوادگی و مشکلات روانی
آنان مربوط می شد که حتی خواب را از چشم آنان می ربود و یا اینکه به تکالیف زیاد و مشکل برخی همکاران
مربوط می شد . که تا ساعت ها مجبور بودند در خانه به آن تکالیف مشغول باشند.

عامل دیگری که بسیار مرا رنج می داد تغذیه نامناسب بچه ها بود که باعث می شد بعلت گرسنگی و ضعف یا
دل درد بودند، یا اینقدر بی توجه و بی حال بودند که حس و حال را از ما هم می گرفتند و مجبور بودیم اول
کلاس وقتی را به تغذیه آن ها اختصاص دهیم و این خود باعث از دست رفتن زمان می شد

(<http://rohnamaee.parsiblog.com/۱۴۰۰۳۱۸.ntm>)

به هر حال تغذیه مناسب بچه ها باید بیشتر مورد توجه قرار می گرفت چون عقل سالم در بدن سالم است و مخصوصاً بچه ها که در سنین بلوغ هم هستند به دلیل رشد به آهن بیشتری نیاز دارند و مصرف نا کافی منابع غذایی حاوی آهن در این دوران منجر به کمبود آهن می شود و در صورت کم بودن منابع غذایی حاوی آهن در برنامه غذایی روزانه نوجوانان در این سنین در معرض خطر کمبود آهن و کم خونی ناشی از آن قرار می گیرند و عوارض ناشی از فقر آهن سبب بی تفاوتی ، خستگی و بی حسی ، کاهش قدرت یادگیری ، عدم تمایل به فعالیت های فیزیکی مثل ورزش می شود (نشریه ماهنامه آموزش - تربیتی پیوند- تابستان ۱۳۸۵ - شماره ۳۲۱-۳۲۲-۳۲۳ ص ۱۰۹). و در عین حال دانش آموز روحیه شاد برای حضور موثر در کلاس را از دست می دهد و ایجاد اختلال می کند البته مشکلات تغذیه بچه ها در مورد بعضی مربوط به تصور بدنی آن ها می شد بعضی از بچه ها با وجود اینکه وزن و اندام مناسب داشتند یا حتی لاغر بودند اما تصور می کردند چاق هستند و برای رسیدن به تناسب اندام رژیم غذایی خود را دست کاری می کردند که عواقب منفی بدنبال داشت (فاطمه گویا پیله - تغذیه در خانواده - ۱۳۸۶ ص ۹۴). و البته درشتی یا ریزی دانش آموزان در کلاس به عنوان وسیله ای در دست دیگران برای ایجاد شلوغی در کلاس در می آمد و موجب ایجاد مشکل و برهم زدن نظم کلاس می شد.

یکی دیگر از عواملی که طی بررسی شواهد متوجه آن شدم افکار منفی دانش آموزان بود برخی از آنها هدف های دور و دراز آنچنانی انتخاب کرده بودن که دست یابی به آنها غیر ممکن بود آنچنان کمال طلب بودند و از اشتباه ترس داشتند که از انجام کارهایی که به آنان واگذار می کردیم طفره می رفتند و مسامحه کاری می کردند و کلاً از ترس تائید نشدن و بر ملا شدن نقطه ضعف شان از انجام کار صرف نظر می کردند و هیچ لذتی از انجام فعالیت ها نمی بردند و امیدی به آینده نداشتند. گاهی خصوصیات روانی و اجتماعی و دوره سن خاص نوجوانی باعث می شد در برابر اقتدار معلم واکنش نشان دهند و در صدد دفاع از ارزش های خود و خانواده شان بر آید و تحت تاثیر این روحیه استقلال طلبی رفتارهایی بروز دهد که از نظر معلم و دیگران کج رفتاری و بی انضباطی به نظر آید.

این فایل فقط برای مشاهده می باشد . برای خرید فایل ورد و قابل ویرایش این اقدام پژوهی با قیمت فقط سه هزار تومان به سایت فروشگاه آسمان مراجعه کنید . www.asebankafinet.ir

فرزندان هر چه قدر بزرگ تر می شوند تاثیرپذیری آن ها از والدین کم تر و وابستگی آن ها به گروه همسالان بیشتر می گردد و رابطه عمودی والد - کودک جای خود را به رابطه افقی کودک - همسال می دهد تا جایی که در دوره نوجوانی تا حد بسیار زیادی تحت تاثیر گروه های همسالان قرار می گیرد و ممکن است تحت تأثیر فشار همسالان قرار گیرد و ممکن است برای انجام دادن کاری تشویق و ترغیب شود . اگر این فشار و نیروی وارده در مسیر حرکت به سوی کمالات انسانی باشد مثبت و ارزشمند تلقی می شود و در غیر اینصورت تاثیر منفی دارد و نوجوان را به انواع نا بهنجاری های معمول در جامعه (دور شدن از کانون خانواده و پذیرش رفتارهای پرخطر) سوق می دهد (نشریه پیوند- فروردین ۱۳۸۵- شماره ۳۱۸ - ص ۳۱)

۳- محیط مدرسه

مدرسه جایی است که فرد می تواند بی انضباطی را در آن فراگیرد و یا اینکه محلی برای ابراز شخصیت نهفته خویش به صورت رفتار ناسازگار بیابد . برخی دانش آموزان در آن به آزمایش یافته های خام خویش در ارتباط با دوران نوجوانی می پردازند و در محیط آموزشگاه بی انضباطی را می توان در موارد مختلف مورد بررسی قرار داد از جمله رفتار و نگرش هریک از اولیای مدرسه اعم از مدیر ، ناظم، مستخدم و سرایدار می تواند عاملی بر بی انضباطی دانش آموز گردد. مثلاً بچه ها مطرح می کردند وقتی احساس می کنند روش های ظالمانه در مدیریت مدرسه و کلاس و در موارد مربوط به آنان وجود دارد . دست به اقداماتی می زنند و در دل سکوت در برابر آن به تلافی انتقام جویانه دست می زنند . یا به روش قهر آمیز اعتراض می کنند و اگر اعتراض کردن خود تهدید آور باشد و پاسخ های غیر منصفانه در یافت کنند. فعالیت ها و تکالیف و وظایفی که به آن ها واگذار شده درست انجام نمی دهند. مخصوصاً در مقابل تبعیض و بی عدالتی هایی که توجیه می شوند به هیچ عنوان تحمل نمی کنند و به

روحیه شان زیان بیشتری وارد می کند که باعث طغیان آنان و یا سرخوردگی شان می گردد (آلبریت باندورا - نظریه یادگیری اجتماعی بهار ۱۳۷۲ - ص ۸۷).

در مواردی دیده می شود در نزد اولیای مدرسه آزادی عمل با بی نظمی و هرج و مرج اشتباه گرفته می شود و دانش آموزان را در چهارچوب خفه کننده ای قرار می دهد که امکان هر گونه ابتکار عمل را می گیرد و در محدودیت قرار می دهد و با کمال تعجب برخی همکاران در مدرسه انضباط را با سخت گیری و خشن بودن یکی می دانند.

باتوجه به اینکه یکی از نیازهای اساسی کودکان این است که مورد توجه دیگران قرار بگیرند و چنانچه فضای فیزیکی کلاس مشوق ایجاد این حس در دانش آموزان باشد، بدون تردید از مسائل و مشکلات انضباطی بطور چشمگیر کاسته خواهد شد. (کتاب مدیریت کلاس درس، دکتر محمد نریمانی، توحید صیامی)

وضعیت میز و نیمکت اگر به اندازه و قد دانش آموز نباشد همچنین نوع چینش میزو صندلی ها و سالم بودن آن و سرما و گرمای کلاس و یا نبودن نور کافی که مطالعه کتاب و نگاه کردن به تخته از زاویه های مختلف را برای دانش آموز مشکل می کند و بالعکس تابش تند و مستقیم نور در کلاس نیز می تواند موثر باشد . همچنین صدا که در انتقال مفهوم به دانش آموز موثر است و می تواند به کلی در آموزش اختلال ایجاد کند. (ماهنامه آموزشی رشد معلم، دوره ۲۸، بهمن ۸۸، ص ۳۶) و البته یک کلاس با وسعت کم و دانش آموزان بیش از ظرفیت به اتوبوسی می ماند که در آن هر کس تلاش می کند خود را به نحوی آویزان کند تا با هر مشقتی به مقصد برسد.

فقدان مشاور در مدرسه نیز از جمله عوامل مهم موثر در بی انضباطی بچه ها بود چون خلایق در هدایت بچه ها به مسیر درست احساس می شود و بچه ها به کسی اعتماد نداشتند که بتوانند در مسائل شان راهنمایی شان کند و آموزش های لازم در این زمینه را بیاموزند.

همچنین عدم هماهنگی و همکاری لازم بین اولیای مدرسه و خانه مشکلات زندگی و حضور کمتر والدین برای شرکت در جلسات و مراسم و... در بی انضباطی موثر بود. چه بسا روش های تربیتی مناسب در هر دو نهاد باعث اثر بخشی هر دو در زمینه تربیت می گردد. و مدرسه برای اینکه بتواند روش تربیتی خانواده را در

این فایل فقط برای مشاهده می باشد . برای خرید فایل ورد و قابل ویرایش این اقدام پژوهی با قیمت فقط سه هزار تومان به سایت
فروشگاهی آسمان مراجعه کنید www.asemankafinet.ir

صورت درست بودن ادامه دهد و از باید و نباید هایی که خانواده ایجاد کرده آگاه شود و یا در صورت لزوم خانواده را با خود همراه سازد نیازمند برقراری تعامل با خانواده نیز می شود (نشریه پیوند - مهر ماه ۱۳۸۸ - شماره ۳۶- ص ۱۸)

معمولاً متون درسی جذابیتی برای دانش آموزان ندارد و باید در یک فرآیند پرفشار و اضطراب آور آن ها را به حافظه بسپارند و امتحان دهند . پس ناخود آگاه در برابر آن جبهه می گیرند و به اشکال مختلف عکس العمل نشان می دهند. مضطرب یا افسرده می شوند بازیگوشی و شیطنت می کنند، تمرد می کنند و قید تحصیل را می زنند (ماهنامه آموزش رشد معلم - دوره ۲۸ - بهمن ۱۳۸۸ - شماره ۲۴۶- ص)

همچنین عدم هماهنگی و همکاری لازم بین اولیای مدرسه و خانه مشکلات زندگی و حضور کمتر والدین برای شرکت در جلسات و مراسم و ... در بی انضباطی موثر بود. مدرسه برای اینکه بتواند روش تربیتی خانواده را در صورت درست بودن ادامه دهد و از باید و نبایدهایی که خانواده کرده آگاه شود و یا در صورت لزوم خانواده را با خود همراه سازد، نیازمند برقراری تعامل با خانواده نیز می شود.

عدم جذابیت متون درسی و به خاطر سپاری آنها در یک فرآیند پرفشار و اضطراب باعث می شود ناخودآگاه در برابر آن جبهه گیرند، مضطرب یا افسرده می شوند، بازیگوشی و شیطنت می کنند، تمرد می کنند و قید تحصیل را می زنند. (مجید رشیدپور، ۱۳۸۱، ص ۴۴)

۴- معلم

یکی دیگر از موارد بی انضباطی ، نگرش معلم در کلاس درس نسبت به دانش آموزان است اگر معلم نسبت به دانش آموز خاصی توجه بیش از حد نماید و یا اینکه دانش آموزی را از نظر عاطفی مورد توجه قرار ندهد، بهانه مناسب بدست او می دهد تا به شلوغی و آشوب در کلاس بپردازد توجه خاص معلم به عده ای باعث می شود

این فایل فقط برای مشاهده می باشد . برای خرید فایل ورد و قابل ویرایش این اقدام پژوهی با قیمت فقط سه هزار تومان به سایت فروشگاه آسمان مراجعه کنید www.asemankafinet.ir

دیگران از نظر افتاده و فراموش شوند و به شیطنت و بی انضباطی بپردازند. و یا اگر معلم در تدریس خود مشکل علمی ، صدا، لهجه ، تیک و ادا ، قیافه ، و... داشته باشد بهترین وسیله سرگرمی دانش آموز می شود .

گاهی اوقات عدم تنوع در برنامه درسی و تدریس معلم موجب خستگی دانش آموزان می شود. در مواردی که تدریس معلم و محتوای برنامه درسی بیش از حد توانایی و استعداد دانش آموزان و یا برعکس بسیار ساده و ابتدایی باشد، موجبات خستگی آنها را فراهم خواهد کرد، نبود ارتباط مطالب درسی با تجربیات شاگردان، روشن نبودن اهداف یادگیری، عدم احساس نیاز به فراگیری مطلبی خاص، بی علاقه‌گی دانش آموز به درس معین و غیره از عوامل دیگری است که علاوه بر خستگی در شاگردان، زمینه بی انضباطی آنها را نیز فراهم می آورند و این مسئله موجب مختل شدن جریان یادگیری در کلاس می شود.

برخی همکاران به جای رفتارهای پیشگیرانه همچون تحسین رفتار های خاص و علنی دانش آموزان که باعث ایجاد عزت نفس می گردد. از انتقادات علنی و کلی و روش های تنبیهی نا مناسب استفاده می کنند و از آنجا که تنبیه و بد رفتاری باهم در تقابل نیست به جای اینکه یکدیگر را خنثی کنند هم را تقویت می کنند و فقط باعث می شوند دانش آموز خاطی در انجام کارش محتاط تر شده در مخفی نگه داشتن آثار جرمش مهارت بیشتر به دست آورد و تصمیم می گیرد دقت بیشتری در انجام کار نادرستش داشته باشد نه اینکه صادقتر و مسئول تر باشد.

بطور کلی برخوردهای نامناسب دانش آموزان و بی اطلاعی از روانشناسی تربیتی باعث طعنان بچه ها می شود گاهی مشخص نبودن روش کلاس باعث بی نظمی می شود و از آنجا که روش کار در کلاس های مختلف متفاوت است (مثلاً کلاس ورزش با دیگر کلاس ها) معلم هایی که قوانین کلاس خود را همان ابتدای سال مشخص نمی کنند به مشکل برخورد می کنند.

برخی معلم ها خیلی بی انگیزه و بی نشاط هستند و به معلمی همچون مشاغل دیگر می نگرند و یا از سر اضطراب به این شغل پناه آورده اند و یا چنان ذهنشان سرگرم مسائل خویش است که فقط می خواهند ساعات

این فایل فقط برای مشاهده می باشد . برای خرید فایل ورد و قابل ویرایش این اقدام پژوهی با قیمت فقط سه هزار تومان به سایت
فروشگاهی آسمان مراجعه کنید www.asebankafinet.ir

مدرسه را به سرعت پشت سر بگذارند سپس قطعاً توان اندشیدن به بچه ها و دنیای آن ها را ندارند و هر مسئله ساده و پیچیده ای بهانه ای برای بی رغبتی به کارشان می شود و چه بسا آنان را مانند دشمنانی در مقابل بچه ها قرار می دهد این ها تنها در شرایط آرمانی (بچه های سر به راه و درس خوان ، محیط مناسب مدرسه تا حقوق و مزایا و...) شاید تدریس برایشان آسان می باشد اما در شرایط سخت تاب و تحمل از دست می دهند، روحیه شاد بچه ها را سرکوب می کنند و بدون توجه به وضعیت و مشکلات روحی و جسمی دانش آموز برخوردهای محقر و نا کارآمد در پیش می گیرند که موجب جبهه گرفتن بچه ها علیه خود می شوند. البته فشار روانی حاکم بر روابط و محیط کار به این بی انگیزگی دامن می زنند و معمولاً به ضعیف بودن روابط همکاران و مدیر برمی گردد چرا که غالباً مدیریت از نظر مدیران صرفاً رعایت مقررات و نقطه نظرهای مندرج در آئین نامه ها و بخش نامه های اداری است و نادیده گرفتن روابط انسانی در مدیریت آموزشی نوعی تخریب ارزش های معنوی است و بالندگی و خلاقیت مدارس را تحلیل می برد (مصطفی شریعتی رود سری - رشد - سال ۱۳۷۸ - صفحه ۲۴)

۵- اجتماع

هر چند عوامل اجتماعی به طور مستقیم در ایجاد نظم و بی نظمی دانش آموزان تاثیر ندارند اما بطور غیر مستقیم تاثیر شگرفی بر رفتار دانش آموزان دارند. این تأثیرات را می توان در شکل های گوناگون چون هنجارها ، قواعد و الگوهای رفتاری افراد، نگرش ها و عقاید دانش آموزان سرعت تغییرات زیاد و فشارهای متعدد اجتماعی و امثال آن مطالعه کرد.

عواملی چون بیکاری تحصیل کرده ها ، نگرش منفی مردم به تحصیل موجب یاس و نا امیدی دانش آموزان می شود و زمینه را برای رفتارهای نامناسب آنان فراهم می کند (مصطفی شریعتی رود سری - رشد - سال ۱۳۷۸ - صفحه ۲۴)

این فایل فقط برای مشاهده می باشد . برای خرید فایل ورد و قابل ویرایش این اقدام پژوهی با قیمت فقط سه هزار تومان به سایت فروشگاه آسمان مراجعه کنید . www.asebankafinet.ir

از سوی دیگر تراکم زنان و مردان و پسران و پسران در کوچه و خیابان ها که بیشتر جنبه ای اتلاف وقت دارد و این امر به دانش آموز ما به طور ناخواسته شیوه های اتلاف وقت و از بین رفتن روحیه مسئولیت پذیری را آموزش می دهد. همچنین نابرابر های اقتصادی و فرهنگی دانش آموزان که ناشی از نوع فرهنگ ، شغل ، جمعیت هر خانواده است که بر روی تربیت فرزندان تأثیر گذار بوده و این خود باعث از بین رفتن اعتماد به نفس آنان می گردد و عامل بسیار مهمی در ایجاد بی نظمی و رفتار پرخاشگری در دانش آموزان می شود و بدین ترتیب آنان از طریق این رفتارهای غلط خویش سعی در رفع این نابرابری ها می نمایند.

در اجتماع امروزی معمولاً انسان ها مسائل و مشکلات خود را بیشتر با جنگ و ستیزهای گوناگون، روابط خصمانه، زورگویی و حتی مسابقات خشن و غیره حل می کنند که نتیجه بد و مخرب آن روی رفتار و شخصیت کودکان و نوجوانان، اجتناب ناپذیر است. بنابراین چگونگی روند زندگی، نوع فرهنگ، آداب و رسوم و ارزش های حاکم بر جامعه، در شکل گیری رفتار دانش آموزان، تأثیر بسزایی خواهد داشت. (علیپورعلیرضاتوتکله کارشناس ارشد برنامه ریزی درسی روزنامه اطلاعات (. www.ettelaat).

ارائه راه حل های پیشنهادی و بررسی راه حل ها (شواهد ۲)

نظر به همفکری ها و بررسی هایی که در مراحل پیش داشتم راه هایی به منظور افزایش روحیه انضباط در دانش آموزان کلاس سوم به عنوان راه حل موقت در نظر گرفتم..

۱-تاکید بر وقت شناسی معلم از این جهت که الگوی عملی خوبی برای دانش آموزان است. اگر چه نظم و انضباط تنها به موقع آمدن و رفتن نیست اما این خود جزء کلی انضباط محسوب می گردد و در واقع نظم شامل همه امور زندگی و برنامه های انسانی است و روحیه نظم را در خود بوجود آورند چرا که اگر این حقیقت جزء خصلت های آدمی نبود دگر دوری و نزدیکی برای او مفهومی نخواهد داشت و در صورت خلاف اگر منزلش به دیوار محل کارش و یا اداره اش چسبیده باشد باز با تاخیر ورود در محل کارش حاضر خواهد شد و این

این فایل فقط برای مشاهده می باشد . برای خرید فایل ورد و قابل ویرایش این اقدام پژوهی با قیمت فقط سه هزار تومان به سایت فروشگاه آسمان مراجعه کنید . www.asebankafinet.ir

خود یک عیب بزرگ است و شخصیت آدم را به خطر می اندازد و کمالاتش نادیده گرفته می شود (مجید رشید پور - ۱۳۸۱ - صفحه ۱۴۷).

۲- صحبت با والدین دانش آموزان به منظور تبادل نظر در زمینه‌ی آموزش و تقویت روحیه‌ی نظم و مسئولیت پذیری فرزندان به منظور افزایش روحیه نظم در دانش آموزان . خانواده ها بنا بر فرهنگ و ذوق و سلیقه وبا توجه به اینکه سخت گیر باشند یا سهل انگار و یا آگاه به مسائل تعلیم و تربیت می توانند آثار تربیتی مثبت ویا منفی بر جای بگذارند.

۳- حقوق افراد در کلاس مشخص شده و همواره از این حقوق دفاع شود و بدین منظور قوانینی بر اساس حقوق دانش آموزان در کلاس با کمک خود آنها تعیین شود. و نصب این قوانین در کلاس تا در مواقع لزوم در دسترس باشد و بتوان به آن رجوع کرد. در یک فضای آموزشی مواردی وجود دارد که چانه زدن بر نمی دارد و باید بی کم و کاست اجرا شود و منعکس کننده نیازهای اولیه دانش آموز است این موارد همان حقوق افراد می باشد که به ما کمک می کند در برابر رفتار های نامناسب واکنش های منطقی نشان بدهیم و مدام مجبور نباشیم این جواب نیش دار را به دانش آموز بدهیم که : چون من می گم! و رعایت این حقوق باعث می شود برای آموزش رفتارهای مناسب به دانش آموز چهار چوب مشخص در اختیار داشته باشیم همچنین برای حمایت از حقوق دانش آموزان (امنیت ، یادگیری و برخورد عادلانه با آن ها) و برهمین اساس نکته مهم روشن کردن ارتباط بین حقوق و قوانین برای دانش آموزان است و در این صورت قوانین از نظر بچه ها عادلانه و پیروی کردن از آن آسان تر خواهد بود. (جوان امروز - ۴ قانون برقراری انضباط در کلاس شماره ۳۵۱۹ - مهر ۱۳۸۸ - ص ۲۸)

۴- در کلاس به دانش آموزان فرصت داده شود آزادانه بین رفتار مناسب و نامناسب اجتماعی هر کدام را بخواهند انتخاب کنند تا میزان مسئولیت پذیری آنان بالا رود و دانش آموز نتیجه هر کدام از انتخاب هایش را ببیند . اگر دانش آموز آزاد باشد بین رفتار مناسب و نامناسب اجتماعی هر کدام را بخواهند انتخاب کند

این فایل فقط برای مشاهده می باشد . برای خرید فایل ورد و قابل ویرایش این اقدام پژوهی با قیمت فقط سه هزار تومان به سایت فروشگاه آسمان مراجعه کنید . www.asemankafinet.ir

استقلال شخصیت پیدا می کند ، میزان مسئولیت پذیری او را بالا می برد ، خود را ارزشمند احساس می کند (هریس کلمز - ۱۳۷۵ - ص ۲۷)

۵- تاکید و تمرکز معلم بر کارش به عنوان یکی از آشکار ترین متغیر های موثر بر فرآیند یاددهی و یادگیری در کلاس این راه حل شامل تمام کارهایی می شود که معلم از شروع تا خاتمه کلاس باید به آن توجه کامل داشته باشد . تحقیقات نشان داده اند فعالیت هایی که به عنوان مقدمه یادگیری شناخته می شوند تاثیرات غیر قابل انکار را روی نتیجه یادگیری نیز می گذارند و شخصی از جریانات آموزشی بهتر از دیگر جریانات به ترقی و پیشرفت یادگیری کمک می کند . شروع خوب در جریانات آموزشی یک نمونه از این جریان است. (سی ام فلینگ - ۱۳۷۳ - ص ۱۱۹)

۶- بکارگیری روش های نوین یاددهی و یادگیری به منظور تنوع روشهای تدریس و ایجاد علاقه و فعال نمودن و مشغول نگهداشتن دانش آموزان و داشتن آمادگی قبلی به طوری که مواد و وسایل آموزشی و نوع پرسش ها و فعالیت ها را از قبل آماده کنم این نکته بسیار مهم است که وسایل و ابزاری که به کار می بریم بشناسیم هیچ عاملی بیشتر از این دانش آموز را از معلم روگردان نمی کند که دریابد معلم بر کارش مسلط نیست و در صورتی که اطلاعات ناقص یا نادرست داده شود از آن به بعد هرچه بگوییم تردید خواهد کرد و همین ممکن است دست آویزی شود برای شیطنت و به هم ریختن نظم کلاس .

۷- برای هریک از دانش آموزان وظیفه ای مشخص کنم . آگاه باشیم که برخی ها آنقدر وظایفشان را با بی کفایتی انجام می دهند تا به این سعادت دست یابند که دیگران آن ها را کودن بدانند و از انجام برخی وظایف معاف کنند و به این صورت در کلاس احساس آسودگی خاطر کنند. برخی ممکن است آنقدر کند کارشان را انجام دهند تا معلم آن کار را از آنان گرفته و خود انجام دهد . برخی وانمود می کنند سخت در تلاشند می گویند ببیند چقدر زحمت کشیدم در حالیکه واقعاً کاری انجام نمی دهند. برخی هم کار را به نحوی ناقص

این فایل فقط برای مشاهده می باشد . برای خرید فایل ورد و قابل ویرایش این اقدام پژوهی با قیمت فقط سه هزار تومان به سایت
فروشگاهی آسمان مراجعه کنید www.asebankafinet.ir

انجام می دهند ، تظاهر می کنند موافق انجام فعالیت مورد نظر هستند و با وجود انجام قسمت اعظم کار واقعاً آن را به پایان نمی رسانند و ممکن است ما یا خود آن را تکمیل کنیم و یا به دیگری واگذار کنیم . و یا فراموشی، که نکته ای اساسی در آموزش مسئولیت پذیری است و باید تمهیداتی به کار ببریم تا از فراموشی بچه ها کاسته شود. (هریس کلمز-۱۳۷۵ - ص ۴۶) به هر حال بچه ها زیرکانه سیاستهای مختلفی به کار می برند تا از زیر بار مسئولیت شانه خالی کنند که یک معلم هوشیار باید مراقب این موقعیت ها باشد و بداند چه می کند.

۸-تشویق دانش آموزان منضبط و پرهیز از تنبیه و توهین و تحقیر دانش آموزان بی قید و گذشت و بخشش در مورد اشتباهات آنها به طوری که لوس نشوند (کل کلاس را برای بد رفتاری یک یا چند نفر تنبیه نکنیم) هیچ موجودی به اندازه انسان ظریف نیست این موجود لطیف راه های نفوذ پذیری دارد اگر از راهش وارد شدیم به تسخیر در آمده ، عالیتترین تجلیات فکری و هنری و ذوقی و معنوی را از خود بروز خواهد داد، حماسه ها خواهد آفرید . شاید عالیتترین ابتکارات انسانی مرهون تشویق و ترغیب ها بوده است.

اگر همه از بیراهه وارد شویم مقاومت کرده تسلیم نخواهد شد ، همه استعدادهایش به هرز خواهد رفت . بنابراین بر عهده ماست که چگونه رفتاری انتخاب کنیم تا همه نیروها و استعدادهای درونی دانش آموزان بسیج گردد و برخی از معلمان و مربیان بر اثر خامی و بی تجربگی راه خشن و تندی را انتخاب کرده و به جای شکوفایی ، همه نیروهای درونی را به باد می دهند. (مجید رشید پور -۱۳۸۱، ص ۱۲۴)

۹- تغییر چیدمان صندلی های کلاس و استفاده از کارهای گروهی همچنین برگزاری برخی از جلسات در حیاط مدرسه می تواند دلزدگی از کلاس را کاهش داده و نظم کلاس را افزایش دهد.

این فایل فقط برای مشاهده می باشد . برای خرید فایل ورد و قابل ویرایش این اقدام پژوهی با قیمت فقط سه هزار تومان به سایت فروشگاه آسمان مراجعه کنید . www.asebankafinet.ir

همچنین با بهره گیری از وسایل کمک آموزشی امکان تدریس علمی برای هر درس فراهم می شود و دانش آموزان می توانند نوآوری های خود را در مدرسه و جامعه به منصه ظهور برسانند. (لاله جانمردی - نقش آزمایشگاه مدارس در رشد خلاقیت دانش آموزان - بهمن ۱۳۸۸ - ص ۳۶)

۱۰- دانش آموزانی که اثر مخرب بر دیگران دارند و یا بیش فعال هستند جابه جا کنم و به نوعی ترتیب نشستن دانش آموزان توجه داشته باشم. بیش فعالی وجود الگوی پادار فقدان توجه و یا بیش فعالی تکانشگری است که در مقایسه با افرادی که در همان سطح از رشد قرار دارند شدید تر است (<http://www.afarineshdaily.ir>, Google) در صورت مشاهده دانش آموزان بیش فعال در کلاس و به منظور کاهش اثر مخرب آنان بر روی دانش آموزانی که بیشتر تحت تاثیر قرار می گیرند بایستی جابه جا شوند همچنین به نوع ترتیب نشستن دانش آموزان از نظر نوع وضعیت جسمی توجه شود تا این نابرابری ها موجب ایجاد اختلال نظم کلاس نشود.

۱۱- قبل از شروع درس در فضای مدرسه دانش آموزان چند دور به دلخواه در حیاط مدرسه بدوند تا علاوه بر افزایش توان جسمی با ورزش باعث رفع کسالت و تخلیه هیجانات آنها شود.

با توجه به پیشنهادات و انتقادات دانش آموزان ، اولیا و همکاران و با مراجعه به مطالبات مربوط به موضوع بهترین راه های چاره کار را شناسایی کرده و در کلاس اجرا شد.

منابع

- شفیع آبادی، عبدالله. (۱۳۷۴). راهنمایی و مشاوره کودک. تهران: انتشارات سمت.
- قاسمی پویا، اقبال. (۱۳۸۱). راهنمای عملی پژوهش در عمل. تهران: چاپ افست.
- کریمی، یوسف. (۱۳۷۹). روانشناسی اجتماعی. تهران: نشر ارسباران.
- میر کمالی، سید محمد. (۱۳۷۹). روابط انسانی در آموزشگاه. تهران: یسپرون.

این فایل فقط برای مشاهده می باشد . برای خرید فایل ورد و قابل ویرایش این اقدام پژوهی با قیمت فقط سه هزار تومان به سایت
فروشگاهی آسمان مراجعه کنید . www.asebankafinet.ir

• میلانی فر، بهروز.(۱۳۷۰). روانشناسی کودکان ونوجوانان استثنایی. تهران: قوس.

فروشگاه آسمان